

D · N
13/12 1959

Pressen och partierna

I Gunnar Sundells bok om Stockholms-Tidningens historia citeras den anmälan som ingick i tidningens första nummer för sjuttio år sedan. Vad som här sägs är säkerligen typiskt för den hållning och de syften som kännetecknat många svenska tidningar, särskilt de allmänt liberalt inriktade. Tidningen vill, heter det, verka "i de frissnades, reformvännernas första led", men "framför allt vilja vi vara självständiga". I maskinernas tid hotar, fortsätter anmälan, "personligheten och karaktären att förkvävas också på det offentliga området"; även åsikterna blir konfektionsvaror i massproduktionens skede. "Kan vår tidning härutinnan verka något genom att icke alltid och uteslutande anse våra meningsfränder sitta inne med all vishet och vara fria från varje fel, borde redan häruti och just i dessa tider ligga en stor uppgift."

Tanken är alltså att tidningar i stort sett skall ansluta sig till en bestämd meningsriktning, men att inom denna ram en självständig linje skall följas. Utvecklingen har, som vi alla vet, inom hela pressen präglats av att det första momentet i denna tankegång blivit alltmer dominerande, medan det andra, självständigheten inom en vid gräns, skjutits i bakgrunden. Orsakerna härtill är uppenbara. De stora partiorganisationerna har fått en styrka och en fasthet som inte kunde förutses år 1889, och pressen har väsentligen blivit propagandainstrument för dessa makter. Då Stockholms-Tidningen kom till hade vårt första moderna parti, det socialdemokratiska, existerat endast några månader; att inom detta parti tidningarna blivit starkt partibundna är en självklar följd av att de upprättats och ägts av själva partiet eller av till partiet knutna organisationer. Inom andra, senare tillkomna partier har partidisciplinen i pressen — särskilt inom den privatägda pressen — varit mindre total, men skillnaden har inte varit betydande och har sannolikt minskats under de senaste år-

tionerna. Nästan alla tidningar i vårt land har blivit partitidningar i den meningen att de i så gott som varje konkret fråga och alltid vid valen stöder ett visst parti. Det har därför blivit naturligt med beteckningarna h, s, fp osv vid åberopandet och citerandet av tidningar.

Så är inte överallt förhållandet. I USA kallar sig sedan gammalt de flesta tidningar "oberoende", och de gör det med en viss rätt, eftersom de ömnesvis, i särskilda frågor och vid valen, verkar för det republikanska, respektive det demokratiska partiet. Detta sammanhänger med att vart och ett av de stora amerikanska partierna under skilda tider och i skilda områden företrädar olikartade allmänna åsikter, även om demokraterna från och med Franklin Roosevelt närmast representerat radikalismen; för att ta ett slående exempel är det lika givet att demokrater i norr är mot rassegregationen som att demokrater i söder är för den. Tidningarna kan alltså, under fullföljande av en någorlunda bestämd politisk kurs, i ett område stödja demokraterna, i ett annat republikanerna, och förändra sin hållning till partierna från val till val.

I England är de "oberoende" tidningarna färre, men till denna grupp hör en rad politiskt centrala organ, såsom The Guardian, Economist och Observer. Några veckor före det senaste valet förklarade Observer att tidningen sedan 1942 varit "non-party". Detta innebär inte, underströks i ledaren, politisk neutralitet, det innebär att man kom fram till sina åsikter utan att bindas av lojalitet mot något parti. "Vid val är vi fria att rekommendera läsarna att rösta för ett parti och inte för de andra, men vi är inte förpliktade att så göra. Röster avges av enskilda människor, inte av kollektiva företag, och en tidning har inte plikten att råda sina läsare hur de bör rösta." Att den tendens som Observer företrädar under senare år vunnit terräng i England beror delvis på att li-

beralerna gått tillbaka och att det för personer som närmast betraktar sig som liberala är naturligt att rösta stundom på konservativa, stundom på labour, medan en röst på den liberala kandidaten ansetts bortkastad.

Men i viss mån beror denna tendens i England antagligen på faktorer som föreligger även i Sverige och som enligt vår mening borde leda till ett försvagande av banden mellan partier och press även hos oss. Partierna har, som vi ofta tidigare framhåvt, i den framgångsrika folkstyrelsen upphört att representera ideologier eller att över huvud framträda med program som på en gång är bestämda och långsiktiga; politiken har blivit en ständigt skiftande balett med taktiken, makttanken, som dirigent. Att tidningarna i stort sett följde ett parti då ord som konservatism, liberalism och socialism hade en någorlunda klar innebörd var naturligt; det innebär att en grupp politiker och en grupp tidningsmän förenades av en allmän åskådning. Då däremot partibyråkratiernas ställningstagande i en bestämd fråga är ett uttryck för en bedömning blott i det enskilda fallet och till stor del är rent taktiskt betingat, blir tidningarnas anslutning till ett visst parti mindre ett resultat av gemenskap än av en till följsamhet urartad lojalitet. Varför skulle det förhållandet att en grupp ledande politiker blir ense om att en aktion av den eller den innebörden i den eller den frågan främjar partiets intressen leda till att hundra ledarskribenter som står utanför partiarbetet förklarar denna position riktig? Att partidisciplinen skärps i riksdagen och organisationerna samtidigt som den allmänna åskådningen försvagas är helt i sin ordning; disciplinen och heten mot de andra partierna blir ersättningsgar för de idéer som gått förlorade genom framgången. I den icke partiägda pressen finns inte detta motiv för lydnad och likriktning.

En uppluckring av partibanen så att vi från Stockholms-Tidningen av år 1889 kommer fram till Observer av år 1959 är angelägen främst som förutsättning för en fri debatt i väsentliga frågor. Med en fri debatt menar vi här en debatt i vilken personer tar ställning oberoende av om detta är till nytta eller skada för ett bestämt parti. I riksdagen och de politiska organisationerna är en sådan debatt uppenbarligen omöjlig. Det är pressens sak att hålla den uppe.